

การสู้รบในพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาเมื่อต้นปี 2554 จนนำมาสู่ความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินของทหารและพลเรือนของทั้งสองฝ่ายเป็นจำนวนมาก นับเป็นความขัดแย้งรุนแรงที่สุดในรอบ 50 ปีของทั้งสองประเทศ ตั้งแต่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (หรือรู้จักกันทั่วไปว่า ‘ศาลโลก’) ตัดสินคดีปราสาทพระวิหารเมื่อ พ.ศ. 2505 กัมพูชาได้นำความขัดแย้งในครั้งนี้เข้าสู่การพิจารณาของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ กลุ่มอาเซียน และที่สุดได้ขอให้ศาลโลกตีความขอบเขตและความหมายของคำพิพากษาปี 2505 ว่า รวมถึงพื้นที่รอบปราสาทพระวิหาร อันเป็นต้นตอของเหตุพิพาทด้วยหรือไม่

สถานการณ์ชายแดนไทย-กัมพูชา : การสู้รบสงบลง แต่ปัญหายังไม่จบสิ้น

6

ความขัดแย้งเหนือดินแดนบริเวณปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชา ซึ่งปะทุมาตั้งแต่ปี 2551 ได้ดำเนินมาถึงจุดแตกหักจนนำไปสู่การปะทะกันทางทหารในวันที่ 4-7 กุมภาพันธ์ 2554 ในพื้นที่พิพาทบริเวณใกล้ๆ กับปราสาทพระวิหารและภูมูเขือ และอีกครั้งหนึ่งในระหว่างวันที่ 22 เมษายน ถึง 1 พฤษภาคม 2554 บริเวณปราสาทตาเมือน ในเขตชายแดนใกล้จังหวัดสุรินทร์

การปะทะกัน 2 ครั้งในรอบ 3 เดือนของปีนั้นยังผลให้ทหารไทย 9 นาย และพลเรือน 2 คนเสียชีวิต ประชาชนในเขต อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ และ อ.พนมดงรัก จ.สุรินทร์ หลายหมื่นคนต้องอพยพโยกย้ายออกจากหมู่บ้านเพื่อหนีภัยสงคราม¹ ขณะที่ฝ่ายกัมพูชาก็ประสบความสูญเสียไม่น้อยเช่นกัน นายกรัฐมนตรี ชุน เซน ของกัมพูชา กล่าวว่า นับแต่มีความขัดแย้งกันตั้งแต่ปี 2551 ชาวกัมพูชาทั้งทหารและพลเรือนเสียชีวิตไปทั้งหมด 24 คน² แม้ตัวเลขความสูญเสียที่อ้างแต่ละครั้งของแต่ละฝ่ายจะไม่สู้ตรงกันนัก แต่รวมความได้ว่ามีชีวิตที่ต้องเสียไปเพราะเหตุแห่งความขัดแย้งของสองประเทศนี้ไม่น้อยเลยทีเดียว

ความขัดแย้งที่เกิดจากการเมืองในของไทยเอง

สาเหตุของความขัดแย้งในครั้งนี้ เป็นผลโดยตรงจากความขัดแย้งทางการเมืองภายในของไทยเป็นสำคัญ เมื่อกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และพรรคประชาธิปัตย์ได้หยิบประเด็นการเสนอปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ในปี 2551 ขึ้นมาโจมตีรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ที่เชื่อว่า ตกอยู่ใต้บังคับของศาลฎีกา การเมืองตัวถ่วงของพวกเขาคือ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร

พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและพรรคประชาธิปัตย์กล่าวหาว่ารัฐบาลสมัครว่า สนับสนุนให้กัมพูชา นำปราสาทพระวิหารไปขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแต่เพียงฝ่ายเดียว สุ่มเสี่ยงทำให้ไทยเสียดินแดนรอบๆ ตัวปราสาทหรือแม้แต่พื้นที่ซึ่งตัวปราสาทนั้นตั้งอยู่ ข้อกล่าวหานี้ทรงประสิทธิภาพทางการเมืองไม่น้อย

เพราะทำให้ให้นายพลต ปัทมะ หลุดจากตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศได้ แต่ผลข้างเคียงคือ ไทยและกัมพูชา ต้องขัดแย้งกันไปด้วย ทั้งยังรุนแรงและยืดเยื้อยาวนานเกินกว่าจะควบคุมได้

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินในปี 2505 ว่า “ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในอาณาเขตภายใต้อำนาจอธิปไตยของกัมพูชา”³ คณะรัฐมนตรีของไทยในปี 2505 ได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลโลกโดยการล้อมรั้วสี่เหลี่ยมผืนผ้ารอบตัวปราสาทคิดเป็นพื้นที่ ¼ ตารางกิโลเมตร ให้กัมพูชาไปและถือว่าส่วนที่เหลือนั้นเป็นของไทย⁴ แม้กัมพูชาจะไม่เห็นด้วย เป็นข้อพิพาทกันในเรื่องเส้นเขตแดน และมีการตั้งคณะกรรมการร่วมขึ้นมาเพื่อเจรจาปักปันเขตแดน แต่สองประเทศก็อยู่กัน在这种นี้มาได้ร่วมครึ่งศตวรรษ

จนกระทั่งพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และพรรคประชาธิปัตย์ยกประเด็นขึ้นมาโต้แย้งว่า ศาลไม่ได้ตัดสินเส้นเขตแดน หากแต่ตัดสินให้เฉพาะตัวปราสาทเป็นของกัมพูชาเท่านั้น การใดที่จะทำให้กัมพูชาได้สิทธิในการเข้าทำประโยชน์จากพื้นที่นอกตัวปราสาทนั้น ถือว่าเป็นเรื่องเสียดินแดน

เมื่อพรรคประชาธิปัตย์เข้าบริหารประเทศต่อจากรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ หลังจากพรรคพลังประชาชน ถูกยุบไปก็จำเป็นต้องดำเนินนโยบายตามแนวทางเดิมที่ได้วางเอาไว้ร่วมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยขัดขวางการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกต่อไป ทั้งๆ ที่ทราบอย่างชัดเจนแล้วว่า การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกนั้นเสร็จสิ้นสมบูรณ์ตั้งแต่วันที่ 7 กรกฎาคม 2551⁵ แล้ว

รัฐบาลภายใต้การนำของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อ้างว่า กัมพูชายังจัดทำแผนบริหารจัดการปราสาทพระวิหารไม่ได้ หากยังไม่สามารถตกลงปักปันเขตแดนกับไทยในพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตารางกิโลเมตรรอบๆ ตัวปราสาทพระวิหารก่อน รัฐบาลได้ส่งนายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เดินทางไปประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสองปีซ้อน เพื่อคัดค้านแผนการบริหารจัดการมรดกโลกปราสาทพระวิหาร และครั้งสุดท้ายเมื่อเดือนมิถุนายน 2554

ในการประชุมที่กรุงปารีส นายสุวิทย์ถึงกับประกาศถอนตัวจากการเป็นภาคีสัญญามรดกโลก เพื่อแสดงความไม่พอใจที่คณะกรรมการมรดกโลกไม่ยอมเลื่อนการพิจารณาแผนบริหารจัดการปราสาทพระวิหารของกัมพูชา

ความขัดแย้งในเรื่องปราสาทพระวิหารจึงยังไม่จบลงง่ายๆ ตลอดสมัยรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคประชาธิปัตย์และปะทุรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อมีการนำประเด็นของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตึงเครียด ส่งผลให้การดำเนินการปักปันเขตแดนของคณะกรรมการเขตแดนร่วมไทยกัมพูชาไม่สามารถดำเนินการได้

ฟางเส้นสุดท้ายก่อนการปะทะ

ฟางเส้นสุดท้าย ก่อนการปะทะกันทางทหารในเดือนกุมภาพันธ์ 2554 คือการเกยงอนกันเรื่องป่าที่ฝ่ายกัมพูชาติดไว้หน้าวัดแก้วสิกขาคีรีสวารวาในพื้นที่พิพาท 4.6 ตร.กม. เพื่อแสดงว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นดินแดนของกัมพูชาที่ถูกฝ่ายไทยรุกรานเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2551 ฝ่ายไทยต้องการให้เอาป่าออกไปเพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่พิพาทที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังไม่สามารถอ้างสิทธิได้⁶ กัมพูชายินยอมเอาป่าดังกล่าวออก แต่เปลี่ยนเอาป่าใหม่มาทดแทนด้วยข้อความว่า “นี่คือ (ประเทศ) กัมพูชา”⁷ ไทยขอให้เอาป่าใหม่นี้ออกไปเสีย และกัมพูชาก็ยินยอม⁸ และไทยเรียกร้องเพิ่มเติมให้กัมพูชาเอาธงชาติลงไปจากบริเวณวัดแก้วสิกขาคีรีสวารวาและต้องการให้หรือวัดนั้นออกไปเสียด้วย แต่ข้อเรียกร้องหลังสุดนี้กัมพูชาไม่ยินยอม⁹

ความตึงเครียดเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และฟางเส้นสุดท้ายก็ขาดผิงลงเมื่อฝ่ายไทยนำรถแทรกเตอร์ขึ้นไปทำถนนจากหน้าวัดแก้วสิกขาคีรีสวารวาไปภูมชะเขือ กัมพูชาได้เตือนให้หยุดแต่ฝ่ายไทยไม่ยอมหยุดจึงเกิดการปะทะกันขึ้น¹⁰ ฝ่ายไทยอ้างว่ากัมพูชาเป็นฝ่ายเปิดฉากยิงใส่ทหารไทยก่อน หลังจากไทยปฏิเสธที่จะยุติการก่อสร้างถนนดังกล่าว¹¹

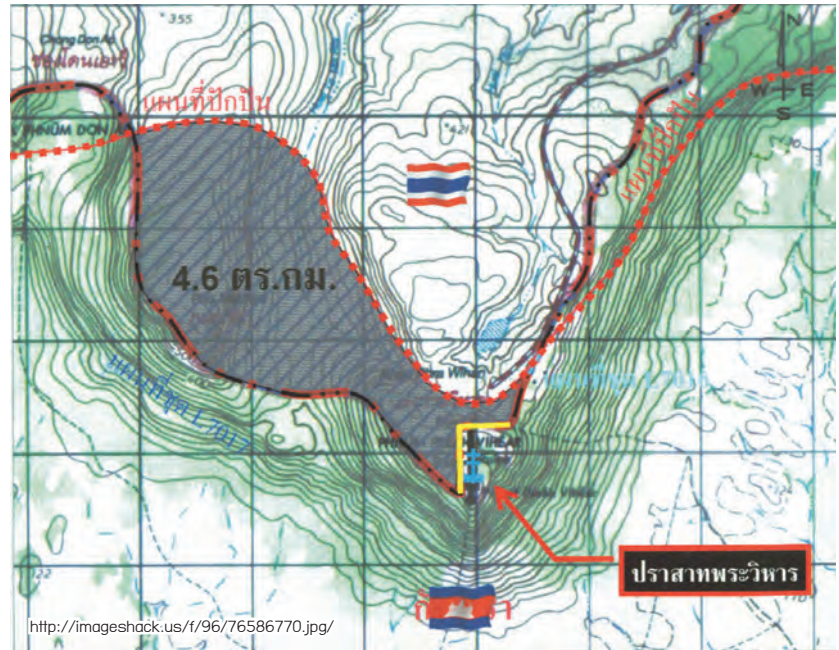
หลังการปะทะ กัมพูชาได้นำเรื่องนี้เข้าหารือในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554 มีมติให้ทั้งสองฝ่ายหยุดยิงโดยถาวร โดยให้อินโดนีเซีย ประธานอาเซียน เป็นผู้ดำเนินการให้เกิดการหยุดยิงและหาทางใช้กลไกทวิภาคียุติปัญหา หลังจากนั้นอีก 1 สัปดาห์กลุ่มอาเซียนได้เรียกประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศนัดพิเศษ ตกลงส่งผู้สังเกตการณ์ชาวอินโดนีเซียเข้าพื้นที่ แต่ฝ่ายไทยสร้างเงื่อนไขเกยงอนไม่ยอมรับผู้สังเกตการณ์ชาวอินโดนีเซีย จนกว่าจะได้ตกลงทวิภาคีกับกัมพูชาในการประชุมคณะกรรมการชายแดนทั่วไป (General Border Committee-GBC) ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วมเสียก่อน ขณะที่กัมพูชาก็ไม่เรียกประชุม ทั้งยังยืนยันว่า ข้อพิพาทเขตแดนบริเวณปราสาทพระวิหารนั้นไม่สามารถแก้ไขด้วยกลไกทวิภาคีใดๆ ด้วยว่าฝ่ายไทยไม่ยอมให้กลไกทวิภาคีสามารถดำเนินต่อไปได้

ที่จริงแล้วแม้จะมีคณะกรรมการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Commission-JBC) ทำหน้าที่เจรจาเรื่องการปักปันเขตแดน แต่รัฐบาลไทยสร้างเงื่อนไขนำเอาบันทึกการประชุม 3 ครั้งมาขอความเห็นจากสภา โดยยังไม่สามารถบรรจุเข้าเป็นระเบียบวาระการประชุมได้ แม้ในปลายปี 2553 จะมีการบรรจุเข้าในระเบียบวาระการประชุมแล้ว แต่ต้องยัดเยียด เพราะพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยชุมนุมกดดันหน้ารัฐสภาไม่ให้ผ่านบันทึกการประชุมของ JBC

รัฐบาลอภิสิทธิ์หาทางออกด้วยการตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาเรื่องนี้ แรกทีเดียวขอใช้เวลา 30 วัน แต่สุดท้ายก็ต่อเวลาข้ามปีไปจนถึงปี 2554 สุดท้ายสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า บันทึกการประชุมดังกล่าวนั้นจำเป็นจะต้องผ่านการพิจารณาของสภาตามรัฐธรรมนูญมาตรา 190 วรรค 2 หรือไม่ แต่ศาลไม่รับพิจารณา¹² รัฐบาลอภิสิทธิ์ตีความการวินิจฉัยของศาลว่า ไม่จำเป็นต้องเอาเข้าสู่การพิจารณาของสภา และส่งผู้แทนไทยเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการเขตแดนร่วมที่เมืองโบกอร์ ประเทศ

อินโดนีเซีย ต้นเดือนเมษายน 2554 แต่การประชุมครั้งนั้นไม่มีความคืบหน้าได้ให้การเจรจาปักหลักเขตแดนร่วม เพียงประชุมพอเป็นพิธี เพื่อให้กระบวนการส่งผู้สังเกตการณ์ชาวอินโดนีเซียยังคงดำรงอยู่ต่อไปเท่านั้น

ระหว่างการดำเนินการทางการทูตซึ่งติดขัดด้วยเงื่อนไขเกี่ยวงอนของทั้งสองฝ่าย ได้เกิดการปะทะกันทางทหารอีกที่แนวชายแดนด้านปราสาทตาเมือนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ การปะทะครั้งนี้ยาวนานและสร้างความสูญเสียมากกว่าการปะทะบริเวณปราสาทพระวิหารในเดือนกุมภาพันธ์เสียอีก

ทะเลกันจนถึงศาลโลก

เมื่อการแก้ไขปัญหามาโดยผ่านกระบวนการเจรจาแบบทวิภาคีเป็นไปได้ ก็มพูชาได้ยื่นคำขอต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2554 ขอให้ตีความขอบเขตและคำพิพากษาปี 2505 พร้อมกันนั้นได้ขอให้ศาลมีมาตรการชั่วคราวให้ไทยถอนทหารจากพื้นที่พิพาทรอบปราสาทพระวิหาร งดเว้นกิจกรรมทางทหารทุกชนิดในพื้นที่ และห้ามกระทำการใดๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิของกัมพูชาเหนือพื้นที่ดังกล่าว¹³

ศาลฯ ได้มีคำสั่งเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2554 ให้ทั้งสองประเทศถอนทหารออกจากพื้นที่ซึ่งศาลกำหนดให้เป็นเขตปลอดทหาร 17 ตารางกิโลเมตรรอบปราสาทพระวิหาร ห้ามไทยดำเนินการใดๆ อันเป็นการขัดขวางกิจกรรมที่ไม่ใช่เรื่องทหารของกัมพูชาในบริเวณพื้นที่ปราสาทพระวิหาร และให้ทั้งสองประเทศประสานงานกับกลุ่มอาเซียนเพื่อจัดส่งผู้สังเกตการณ์เข้าพื้นที่ และให้สองประเทศยุติการกระทำการใดๆ อันจะทำให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มขึ้นไปอีก¹⁴

คำสั่งของศาลเกิดขึ้นระหว่างไทยกำลังเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากภายใต้การนำของฝ่ายอนุรักษ์นิยมชาตินิยมประชาธิปไตย มาเป็นภายใต้การนำของพรรคเพื่อไทยของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งเชื่อว่ามีความสัมพันธ์กับผู้นำกัมพูชาดีกว่า เพราะบรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศที่เคยตึงเครียดตลอดสมัยของรัฐบาลก่อน เปลี่ยนมาเป็นผ่อนคลายลงทันทีที่ผู้นำในกรุงพนมเปญทราบผลการเลือกตั้งว่าพรรคเพื่อไทย ซึ่งอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรให้การสนับสนุน มีชัยชนะเหนือพรรคประชาธิปไตยในการเลือกตั้งเมื่อเดือนกรกฎาคม

ความผ่อนคลายทางการเมืองทำให้ผู้ต้องขังชาวไทยคนสำคัญ 2 คนคือ นายวิระ สมความคิด และนางสาวราตรี พิพัฒน์ไพบูลย์ ที่ต้องโทษข้อหาขโมยความลับทางทหารระหว่างเดินทางไปตรวจพื้นที่พิพาทบ้านหนองจาน จังหวัดสระแก้ว ตั้งแต่ปลายธันวาคม 2553 นั้น ได้รับการปฏิบัติดีขึ้น ผ่อนคลายมากขึ้น แม้ว่าการลดโทษหรืออภัยโทษจะยังไม่เกิดขึ้นก็ตาม¹⁵

ท่าทีที่ไทยควรเดิน แม้ปัญหายังไม่ยุติ

ปัญหาความขัดแย้งบริเวณชายแดนด้านปราสาทพระวิหารไม่ได้จบลงพร้อมกับการหมดอำนาจของพรรคประชาธิปัตย์ หากแต่ยังคงอยู่โดยรัฐบาลใหม่มีพันธะตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ นั่นคือ ถอนทหารออกจากพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตปลอดทหาร ต้อนรับผู้สังเกตการณ์ชาวอินโดนีเซีย และยุติการดำเนินการใดๆ อันเป็นการขัดขวางการบริหารงานของกัมพูชาเหนือปราสาทพระวิหาร

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศยังไม่ได้มีคำพิพากษาใดๆ ต่อคำขอของกัมพูชาที่ให้ตีความคำพิพากษาเดิมเพียงอยู่ระหว่างกระบวนการส่งเอกสารและคำโต้แย้งต่างๆ ของทั้งสองฝ่ายให้ศาลพิจารณา รัฐบาลไทยมีทางเลือกไม่มากนัก นอกจากเสนอคำโต้แย้งไปตามพยานหลักฐานและมุมมองทางกฎหมายที่วางเป็นแนวทางไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 แล้ว คาดว่าราวๆ ปลายปี 2555 ก็น่าจะได้ทราบคำพิพากษา และไม่ว่าคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจะออกมาอย่างไร ประเทศไทยย่อมมีพันธะที่จะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งจะเป็นผลดีให้ความขัดแย้งเรื่องเส้นเขตแดนในพื้นที่บริเวณนั้นยุติลงด้วย หรืออย่างน้อยก็น่าจะมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนมากขึ้นเพื่อจัดการความขัดแย้งได้อย่างถาวรต่อไป

ต่อประเด็นนี้ ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ นักกฎหมายมหาชนชื่อดัง ได้สรุปบทเรียนไว้ตั้งแต่ปี 2551 ว่า¹⁶

(1) ผู้มีอำนาจเต็มในการทำหน้าที่แทนรัฐไทยจะพูดหรือแสดงพฤติกรรมอะไร ส่วนส่งผลต่อความผูกพันของประเทศทั้งสิ้น ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงไม่ควรพูดอะไรโดยไม่ได้ดูผล เพราะเมื่อเกิดข้อพิพาท ศาลโลกจะใช้พฤติกรรมและพฤติการณ์ทุกอย่าง มาประกอบการตีความเจตนาของคู่กรณีทั้งสิ้น

(2) ควรใช้เวทีรัฐสภาสร้างความชอบธรรมและอำนาจต่อรองให้กับรัฐบาล

(3) กระทรวงการต่างประเทศโดยเฉพาะกรมสนธิสัญญาและกฎหมายต้องทำการบ้านมากกว่านี้ โดยเฉพาะการมีคณะนักวิจัยที่เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะใช้ความรู้มากกว่าความเห็น

(4) ผู้มีอำนาจวินิจฉัยข้อพิพาท ไม่ว่าจะเป็นศาลรัฐธรรมนูญ หรือศาลปกครอง พึงใช้ความรู้ในการตัดสินคดี ไม่ใช่ “กระแส” เพราะอาจกระทบถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของประเทศในวงการระหว่างประเทศ

ความขัดแย้งในการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่ชายแดน เช่นสถานการณ์ชายแดนไทย-กัมพูชานั้น ที่จริงแล้วเป็นผลของการสถาปนารัฐชาติที่ต้องระบุผู้คนและขีดเส้นดินแดนในครอบครองให้ชัดเจน โดยละเลยความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นข้ามพรมแดนทางการเมืองเหล่านั้นนับแต่อดีตก่อนจะเกิดประเทศมาจนถึงปัจจุบัน

เส้นเขตแดนกว่า 4,800 กิโลเมตรที่ลากขึ้นล้อมรอบประเทศไทย กลับทำให้คนไทยคับแคบหมกมุ่นอยู่กับความเป็น ‘เรา’ และ ‘เขา’ ทั้งเผชิญหน้ากันตามแนวชายแดนที่ขีดกันขึ้นนี้อย่างระแวดระวัง ไม่ต่างจากหลายประเทศทั่วโลก เช่น ความขัดแย้งกรณีพิพาทบริเวณน่านน้ำแถบหมู่เกาะในทะเลจีนตะวันออกระหว่างประเทศจีนและญี่ปุ่น ข้อพิพาทพรมแดนทางบกและทางทะเลระหว่างแคนเมอรูนและไนจีเรีย คดีพิพาทเรื่องไหล่ทวีประหว่างกรีซกับตุรกี เป็นต้น

หากข้อพิพาทระหว่างไทย-กัมพูชา เป็นเรื่องของการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของทางฝ่ายกัมพูชา ฝ่ายไทยน่าจะละวางความขัดแย้งทางการเมืองภายใน และใช้วิสัยทัศน์เชิงบวกแก้ปัญหาพิพาทด้วยการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกร่วมพรมแดน (Trans-Boundary World Heritage) ดังเช่น กรณีน้ำตกอิกวาซาระหว่างอาร์เจนตินาและบราซิล เพื่อบรรเทาบาดแผลทางประวัติศาสตร์ชาตินิยม และทำให้เส้นเขตแดนที่เคยแบ่ง ‘เขา-เรา’ จนอาจปะทุเป็นสงครามได้ทุกเมื่อนั้น นำมาซึ่งสันติภาพของผู้คนในดินแดนสองฝั่งที่ต้องมีชีวิตอยู่บนเส้นสมมตินี้ไปอีกนาน